

УДК 639.2:338.43(477.7)

DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2023.133.48>

РИБНЕ ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ, ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Мельниченко С.Г. – асистентка кафедри водних біоресурсів та аквакультури,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Богадєорова Л.М. – к.геогр.н.,
доцент кафедри науки про Землю та хімії,
Херсонський державний аграрно-економічний університет

Зважаючи на те, що рибицтво є важливою галуззю економічного сектору України, вивчення його сучасного стану, проблем та перспектив розвитку є досить актуальним.

Метою статті є аналіз сучасного стану рибного господарства України, визначення головних тенденцій видобутку, імпорту та експорту водних біоресурсів та ідентифікація ключових проблем, які гальмують розвиток вітчизняної рибної галузі.

Об'єктом дослідження є рибне господарство України.

Предметом дослідження є аналіз стану рибного господарства в Україні та розгляд шляхів покращення його розвитку в контексті значного потенціалу нашої країни в цій галузі.

Методи. Для проведення дослідження було використано наукові праці вітчизняних вчених та державні статистичні матеріали, окрім цього було використано наступні методи: статистичний, графічний, аналізу, порівняння.

Результати. Проведено аналіз статистичних матеріалів щодо динаміки видобутку водних біоресурсів в Україні в 2011–2020 роках, у процесі якого було виявлено, що протягом останнього десятиріччя спостерігається значне скорочення видобутку водних біоресурсів.

Проведений статистичний аналіз динаміки експорту Україною продукції рибицтва показав, що незважаючи на зменшення видобутку водних біоресурсів, Україна продовжує експортувати рибну продукцію, що свідчить про конкурентоспроможність вітчизняної рибної продукції на світовому ринку.

Водночас, впродовж періоду з 2011 по 2020 роки імпорт рибної продукції в Україну має тенденцію до збільшення, що свідчить про високий рівень імпортозалежності країни.

Висновки. Таким чином, упродовж останнього десятиліття спостерігається різке зменшення видобутку водних біоресурсів та високий рівень імпортозалежності України щодо рибної продукції, що має негативний вплив на рибну галузь. Водночас, позитивна динаміка експорту свідчить про конкурентоздатність вітчизняних рибних товарів на світовому ринку. З огляду на існуючі проблеми у рибній галузі України, було запропоновано низку заходів для подальшого сталого розвитку означеної галузі: зменшення негативного впливу на навколишнє середовище; розвиток інноваційних технологій у вітчизняному рибному господарстві; раціональне використання водних ресурсів; залучення інвестицій; розробка ефективної системи регулювання та контролю; створення сприятливих умов для міжнародної співпраці та наукових досліджень.

Перспективи. В означеному контексті, перспективним є подальше вивчення стану рибицтва, зокрема розробка заходів задля подолання негативних тенденцій та їх впровадження на державному рівні.

Ключові слова: водні біоресурси, імпорт, експорт, рибицтво галузь.

Melnyshenko S.H., Bohadorova L.M. Fisheries of Ukraine: trends, problems and solutions

Since the fishing industry is an important branch of Ukraine's economic sector, the study of its current state, problems and development prospects is quite relevant.

The purpose of the article is to analyze the current state of fisheries of Ukraine, to identify the main trends in the extraction, import and export of aquatic bioresources, and to identify the key problems that hinder the development of the domestic fisheries.

The object of the study is fisheries of Ukraine.

The subject of the study is to analyze the state of fisheries in Ukraine and to identify ways to improve its development in the context of our country's significant potential in this field.

Methods. The scientific works of local scholars and state statistical materials were used to conduct the study, as well as the following methods: statistical, graphical, analysis, comparison.

Results of the study. The analysis of statistical materials on the dynamics of aquatic bioresources extraction in Ukraine in 2011–2020 revealed that over the past decade there has been a significant reduction in the extraction of aquatic bioresources.

The statistical analysis of the dynamics of Ukraine's exports of fishery products showed that despite the decline in the extraction of aquatic bioresources, Ukraine continues to export fish products, which indicates the competitiveness of domestic fish products in the global market.

At the same time, imports of fish products to Ukraine tend to increase between 2011 and 2020, which indicates a high level of import dependence.

Conclusions. Overall, over the past decade, there has been a sharp decline in the extraction of aquatic bioresources and a high level of import dependence of Ukraine on fish products, which has a negative impact on the fishing industry. At the same time, the positive dynamics of exports indicates the competitiveness of domestic fish products in the global market. Considering the existing problems in the fishing industry of Ukraine, a number of measures have been proposed for further sustainable development of this industry: reducing the negative impact on the environment, development of innovative technologies in the domestic fisheries, rational use of water resources, attraction of investments, development of an effective system of regulation and control, creation of favorable conditions for international cooperation and research.

Perspectives. In this context, further study of fisheries condition, in particular, the development of measures to overcome negative trends and their implementation at the state level is promising.

Key words: aquatic bioresources, imports, exports, fishery industry.

Постановка проблеми. Вивчення сучасного стану рибного господарства України є досить актуальним, оскільки означена галузь є джерелом продовольчої безпеки та економічного розвитку країни. Негативні тенденції, які наявні в рибному господарстві створюють загрозу для харчової безпеки України. Відсутність сучасних технологій у вітчизняному рибному господарстві та низька його рентабельність стримують розвиток цієї галузі. Саме тому, необхідна розробка ефективних механізмів для покращення стану вітчизняного рибництва та подолання наявних проблем в ньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням стану рибного господарства України займалась велика кількість вітчизняних науковців. Так, у [1–4], велику увагу приділено детальному аналізу сучасного стану рибного господарства в Україні. Наголошено на тому, що рибництво є однією з пріоритетних галузей сільськогосподарського комплексу, оскільки забезпечує населення якісними рибними продуктами, створює робочі місця та покращує економічне становище України завдяки експортним операціям.

Грунтовне дослідження динаміки та тенденцій рибного промислу в Україні показало, що рибогосподарська галузь України має цілу низку проблем, які потребують термінової розробки ефективних заходів задля їх подолання, особливо в умовах євроінтеграції [5–7].

Постановка завдання. У зв'язку з тим, що Україна має всі необхідні умови для ефективного розвитку рибного господарства, вивчення сучасних тенденцій розвитку рибництва є досить актуальним, оскільки дозволить виявити проблеми галузі та запропонувати шляхи їх подолання.

Мета статті – аналіз сучасного стану рибного господарства України, визначення головних тенденцій видобутку, імпорту та експорту водних біоресурсів та ідентифікація ключових проблем, які гальмують розвиток вітчизняної рибної галузі.

Об'єктом дослідження є рибне господарство України.

Предметом дослідження є аналіз стану рибного господарства в Україні та розгляд шляхів покращення його розвитку в контексті значного потенціалу нашої країни в цій галузі.

Матеріали та методи. Під час проведення дослідження, нами було зібрано та проаналізовано статистичні матеріали Державної служби статистики України і Державного агентства меліорації та рибного господарства України щодо динаміки видобутку водних біоресурсів, експорту та імпорту Україною рибопродукції за період з 2011 по 2020 роки. Для візуалізації результатів дослідження було побудовано графіки, які відображають динаміку та тенденції видобутку, імпорту та експорту рибопродукції за досліджуваній період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна, у порівнянні з іншими країнами Європи має доволі значний потенціал для розвитку рибогосподарської галузі, що пов'язано з виходом до Чорного та Азовського морів, а також наявністю значних запасів поверхневих вод загальною площею близько 24,2 тис. км².

Незважаючи на значні запаси природних та штучних водних ресурсів, рибництво України розвинене недостатньо. Аналіз динаміки добування водних біоресурсів за період з 2011 по 2020 роки дав змогу виявити значне скорочення вилову за останні десять років (рис. 1). Так, у 2011 році на території України було видобуто 211182 тонн водних біоресурсів, що на 119 930 тонн більше ніж у 2014 році. Значне зменшення видобутку водних біоресурсів у 2014 році пов'язано з анексією АР Крим, де знаходиться велика кількість водних об'єктів на яких до анексії активно велось рибництво.

Зазначимо, що з 2014 року і аж до 2020 року, вилов риби в межах України продовжує тенденцію до зменшення. Станом на 2020 рік, видобуток водних біоресурсів склав 76508,1 тонн що на 134673,9 тонн менше ніж у 2011 році (рис. 1).

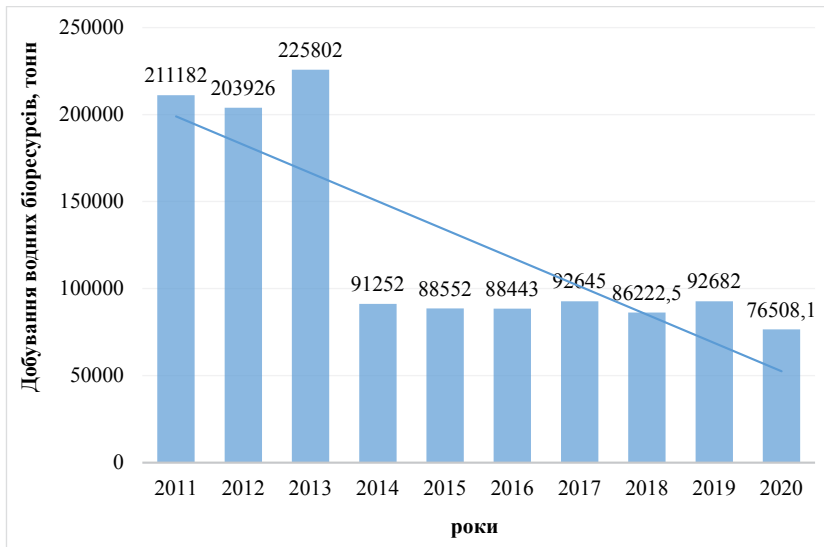

Рис. 1. Динаміка видобутку водних біоресурсів в Україні

Розроблено авторами за [8–9]

Значне зменшення видобутку водних біоресурсів в Україні призвело до того, що наша країна стає все більш імпортозалежною від світової продукції рибництва. Статистичні матеріали свідчать про те, що протягом останніх десяти років спостерігаються незначні коливання імпорту рибопродукції в Україну. На рис. 2,

ми бачимо, що у період з 2011 по 2020 роки, імпорт водних біоресурсів в Україну має тенденцію до збільшення. Так, у 2011 році в Україну було імпортовано 346,8 тис. тонн продукції рибництва, а в 2020 році – вже 353,1 тис. тонн (рис. 2). До головної продукції рибництва, яку імпортує Україна відносяться: рибне філе; заморожена риба; жива, свіжа та охолоджена риба. Головними країнами, які імпортували рибу в Україну протягом досліджуваного періоду були: Іспанія, Норвегія, Латвія, Ісландія, Естонія, США, Канада та Великобританія.

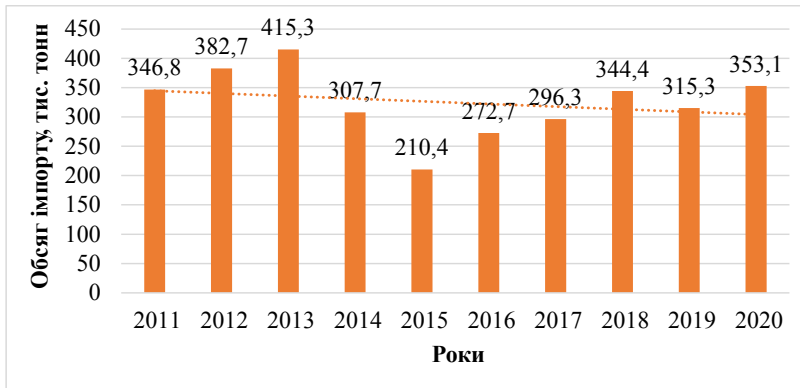

Рис. 2. Динаміка імпорту водних біоресурсів з 2011 по 2020 роки
Розроблено авторами за [8–9]

Незважаючи на зменшення видобутку водних біоресурсів протягом останніх десяти років, Україна продовжує експортувати рибну продукцію. На рисунку 3, відображена динаміка експорту продукції рибництва за період з 2011 по 2020 роки, яка свідчить про нарощення обсягів продажу вітчизняних рибних товарів за кордон. Найбільшими експортерами української рибної продукції є: Данія, Литва, Франція, Туреччина, Грузія та Молдова.

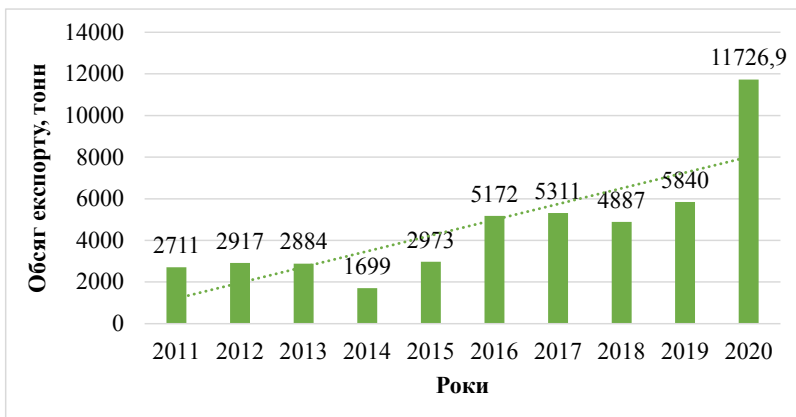

Рис. 3. Динаміка експорту водних біоресурсів з 2011 по 2020 роки
Розроблено авторами за [8–9]

Таким чином, проаналізована статистична інформація свідчить про наступні тенденції в рибницькій галузі України: значне скорочення обсягів видобутку водних біоресурсів; високий рівень імпортозалежності та незначне збільшення обсягів експорту вітчизняної рибної продукції – звідси від’ємне сальдо торговельного балансу у рибництві України.

Такі тенденції є свідченням того, що на сьогоднішній день, в галузі рибництва в Україні існує ціла низка проблем, які гальмують її розвиток. До таких проблем слід віднести наступні:

- нераціональне використання наявного рибогосподарського потенціалу водойм, і як наслідок – зменшення запасів водних біоресурсів в них та низький рівень їх як природного, так і штучного відтворення;
- дуже високий рівень імпортозалежності України на товарному ринку водних біоресурсів;
- тривале ведення на водоймах України нерегульованого та незаконного вилову риби, що призвело до втрати великої кількості водних біоресурсів;
- негативний антропогенний вплив на водні об’єкти, кліматичні зміни та гідробудівництво, що призвело до зміни водних природних біоценозів;
- низький рівень технологічного та наукового забезпечення рибництва;
- відсутність чіткої системи контролю за походженням та обігом рибопродукції;
- низький рівень інвестицій в рибогосподарську галузь України.

Для вирішення вищезгаданих проблем та покращення стану вітчизняної рибної галузі, необхідна спільна взаємоузгоджена діяльність держави, громадських і негромадських організацій та інвесторів, яка буде спрямована на розвиток та раціональне використання водних біоресурсів. Окрім цього, необхідно взяти цілу низку заходів задля сталого розвитку рибництва на території України, за наступними напрямками [10]:

- 1) розробка та впровадження ефективних заходів задля зменшення рівня антропогенного впливу на водні екосистеми;
- 2) забезпечення підвищеного рівня охорони водних об’єктів, а також раціонального використання та відтворення водних біоресурсів;
- 3) впровадження інноваційних технологій ведення рибництва, зокрема на основі використання наявного біопродукційного потенціалу водойм, що дозволить не лише покращити екологічні параметри окремих видів водойм, але й забезпечити економічно вигідне рибництво;
- 4) посилення контролю за станом водних об’єктів та виловом з них водних біоресурсів з боку держави та урядових організацій;
- 5) достовірне висвітлення статистичної інформації щодо рибного промислу на водних об’єктах України;
- 6) впровадження заходів задля стабілізації ринку аквакультури в Україні;
- 7) забезпечення збереження та розмноження цінних та рідкісних видів риб у водоймах держави;
- 8) розробка заходів задля зменшення рівня імпортозалежності України від світового рибного ринку.

Висновки і пропозиції. Таким чином, наявність великої кількості водних ресурсів в межах України свідчить про те, що держава має значний потенціал для розвитку рибного господарства.

Протягом досліджуваного періоду з 2011 по 2020 роки спостерігається значне зменшення видобутку водних біоресурсів, що негативно впливає на рибне господарство. Водночас, високий рівень імпортозалежності у рибопродукції України

свідчить про потреби у збільшенні видобутку водних біоресурсів та у розвитку внутрішнього рибного ринку. Водночас, позитивні показники експорту рибопродукції Україною протягом останнього десятиліття свідчать про конкурентоспроможність вітчизняних рибних товарів на світовому ринку. З огляду на наявність низки проблем у рибницькій галузі України, нами запропоновано наступні заходи для її поліпшення: зменшення антропогенного впливу на водне середовище; розвиток інноваційних технологій у вітчизняній рибницькій галузі; раціональне використання водних ресурсів; залучення інвестицій в рибне господарство; розробка ефективної системи регулювання та контролю діяльності у рибному господарстві; створення сприятливих умов для міжнародної співпраці та наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Шепелев С.С. Стан, тенденції розвитку та структурні зрушення у рибному господарстві України. *Науковий вісник НУБіП України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2016. №. 244. С. 374–381.
2. Самофатова В.А., Демчук С.І. Сучасний стан та напрями розвитку рибного господарства у внутрішніх водоймах України. *Економіка харчової промисловості*. 2015. №. 2. С. 41–46.
3. Кондіус І.С. Тенденції розвитку рибного господарства України. *Економічний форум*. 2019. №. 2. С. 39–46.
4. Averchev O., Trukhachova K., Zhosan H. (2021) Development of a System of Effective Use of Enterprise Resources by Balancing the Effectiveness of Economic Activity in Terms of Resource Features. 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, ACIT 2021 – Proceedings, P. 372–375. 15 September, 2021. <https://ieeexplore.ieee.org/abstract/document/9548339>
5. Тишечко А. Еволюційні засади регулювання рибного господарства в умовах надзвичайних викликів. *Науковий вісник Полісся*. 2022. №. 2 (25). С. 89–99.
6. Грициняк І.І., Третяк О.М. Пріоритетні напрями наукового забезпечення рибного господарства України. *Рибогосподарська наука України*. 2007. №. 1. С. 5–20.
7. Білоусова С.В., Ганжуренко І.В. Проблеми та перспективи розвитку рибного господарства України. *Бізнес-навігатор*. 2013. №. 3. С. 84–89.
8. Белошанка Т., Ковальов Г. Шляхи удосконалення державного управління рибним господарством України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. №. 2. С. 61–64.
9. Добування водних біоресурсів. *Державна служба статистики України*. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2017/rg/rg_u/arh_dvbr_reg_u.html. (дата звернення: 25.09.2023).
10. Інформація про стан та обсяги рибних запасів у водоймах, де ведеться промисловий вилов. *Державне агентство меліорації та рибного господарства України*. URL: https://darg.gov.ua/_vidkriti_dani_0_1000_menu_0_1.html. (дата звернення: 27.09.2023).
11. Сідельнікова І.В. Аграрний сектор національної економіки: тенденції та перспективи розвитку в умовах глобалізації. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені ГС Сковороди. Економіка*. 2013. №. 13. С. 170–176.